

<p>Logotyp</p> 	<p>Nazwa instytucji</p> <p>Muzeum Ustrońskie</p>	
<p>Tytuł jednostki / publikacji / fotografii Kilka tez z teorii rewolucji, „Polityka”, 29 sierpnia 1981 r., nr 35(1278), s. 1, 6.</p>		
<p>Ilość stron oryginału 2</p>	<p>Ilość skanów 2</p>	<p>Liczba plików publikacji 7</p>
<p>Autor Jan Szczepański</p>	<p>Wydawnictwo / zakład fotograficzny Robotnicza Spółdzielnia</p>	<p>Skan okładki</p>
<p>Miejsce wydania Warszawa</p>	<p>Rok wydania / Data powstania 1981</p>	
<p>Sygnatura ---</p>	<p>Rodzaj zasobu (np. zdjęcie, czasopismo itp.) artykuł</p>	
<p>Wymiary (wys x szer) 11,5 x 20,6 cm, 22,3 x 32</p>	<p>Stan zachowania ---</p>	<p>Charakterystyka skanowanego obiektu</p>
<p>Hasła przedmiotowe (okres historyczny, postacie, miejsce) XX wiek, Polska Rzeczpospolita Ludowa, Jan Szczepański,</p>		<p>Esej Jana Szczepańskiego pt. „Kilka tez z teorii rewolucji”, przyjmującego w nim założenie, iż w ówczesnej Polsce doby kryzysu mamy do czynienia z rewolucją i stąd przypominającego w nim kilka podstawowych tez z teorii rewolucji z nadzieją, że mogą one okazać się użyteczne dla działaczy po obu stronach w celu osiągnięcia porozumienia.</p>
<p>Hasła tematyczne (np. miasto, przemysł, kuznia, letnicy itp.) socjologia, społeczeństwo, Tygodnik „Polityka”, polityka, problemy gospodarcze, gospodarka, rolnictwo, chłopcy, robotnicy, socjalizm, praca, ruch związkowy, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”, strajki, głodówki, więźniowie polityczni, Sejm PRL, Nadzwyczajna Komisja do spraw Przestrzegania Porozumień Społecznych, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, rewolucja, teoria rewolucji,</p>		
<p>Prawa autorskie ---</p>		

Proletariusze wszystkich krajów, łączcie się!

POL

29. VIII. 1989

NR 35 (1278) ROK XXV

KILKA TEZ Z TEORII REWOLUCJI

JAN SZCZEPAŃSKI

Nie brak opisów, analiz i diagnoz aktualnego stanu społeczeństwa polskiego, jego kryzysu i przewidywań dalszego rozwoju wypadków. W związku z tym, przyjmując założenie, że w Polsce mamy do czynienia w jakimś sensie z rewolucją, chciałbym przypomnieć kilka tez podręcznikowej wiedzy z zakresu teorii rewolucji, z nadzieją, że mogą się okazać użyteczne dla działaczy po obu stronach szukających wyjścia z sytuacji bynajmniej nie beznadziejnej. Oto te tezy:

1 REWOLUCJE wybuchają w okresach trudności gospodarczych, będących poważną przyczyną niezadowolenia prowadzącego do wzrostu tendencji rewolucyjnych. Drugi kompleks przyczyn jest natury politycznej, trzeci społecznej, mogą być jeszcze inne, a w sumie dają one konieczne napięcie niezadowolenia i determinacji rewolucyjnej.

2 REWOLUCJE mogą zazwyczaj dość łatwo zmieniać sytuacje polityczne, zmieniać rządy i ekipy sprawujące władzę, a nawet zmieniać porządek prawnoustrojowy i zmieniać sytuację społeczną, klasową i organizacyjną państwa. Natomiast nie zdarza się,

albo zdarza się niesłychanie rzadko, aby rewolucja mogła szybko ulepszyć stan gospodarki. Wręcz przeciwnie, rewolucja najczęściej wytwarza stany dezorganizacji gospodarki, prowadzące od poważnych trudności do głębokiego kryzysu. Stąd zdarza się, że głód jest częstym towarzyszem rewolucji.

3 POGŁĘBIAJĄCY się kryzys gospodarczy powodujący szybki wzrost trudności w zaspokajaniu podstawowych potrzeb i pociągający za sobą obniżenie stopy życiowej, wzmacnia rady-

Dokończenie na str. 6

KILKA TEZ Z TEORII REWOLUCJI

Dokończenie ze str. 1

kalizm rewolucyjny mas i ich nacisk na władze państwowe i grupy przywódcze rewolucji, domagając się radykalnej zmiany warunków życia.

4 STAD rodzą się projekty reform gospodarczych mających zmienić stan gospodarki. Jednakże przeprowadzenie reform gospodarczych w okresie rewolucji jest niezmiernie trudne i prawie niemożliwe. Przeprowadzenie reformy gospodarczej wymaga czasu, dyscypliny, sprawnej organizacji, reorientacji zawodowej kadr, itp., a więc warunków prawie niemożliwych do osiągnięcia w czasie rewolucji.

5 STAD rodzą się oskarżenia najpierw pod adresem władz, a później także przywódczych grup rewolucyjnych, że świadomie i celowo odraczają i odwołują reformę, aby przez kryzys gospodarczy zmusić zrewoltowany naród do kapitulacji.

6 PRZY sprzeciwie mas wobec konieczności reformy, władze mogą ją przeprowadzić tylko pod osłoną jakiejś siły, która potrafi utrzymać w ryzach sprzeciw mas. Może to być albo siła autorytetu uznanego przez rewolucję, lub siła zbrojna, lub też siła grup przywódczych i organizacji rewolucyjnych. Lecz rewolucje zazwyczaj zaczynają się od degradacji wszystkich dotychczasowych autorytetów, a nowe autorytety w czasie rewolucji powstają i utrwalają się bardzo powoli i zazwyczaj są likwidowane w następnych stadiach rozwoju rewolucji. Stąd znane powiedzenie, że rewolucje zjadają swoje dzieci, a przede wszystkim zjadają swoich przywódców. Przywódcy i organizacje rewolucyjne zazwyczaj bardzo niechętnie biorą na siebie odpowiedzialność za reformy, gdyż wiedzą, że muszą one trwać długo, a ponadto wiedzą, że nie są spełnione inne warunki powodzenia reform. Tak więc reformy są odwołane lub długo dyskutowane mimo szybko narastających zjawisk pogłębiania się kryzysu.

7 W REZULTACIE zaczyna się proces radykalizacji mas rewolucyjnych, które zwracają się nie tylko przeciw władzom, ale także przeciw własnym przywódcom, uważanym za zbyt kompromisowych lub obojętnych interesom mas. To zagrożenie dla grup kierowniczych ruchem rewolucyjnym powoduje, że część przywódców radykalizuje się także, a część — w naturalnym procesie polaryzacji — zaczyna się wycyfować. Bowiem narastające trudności w dalszych okresach rozwoju rewolucji często przerastają zdolności i możliwości działania przywódców z okresu wywołania rewolucji.

8 TEN proces polaryzacji może się także przenieść i na masy ludności, i na zmiany postaw. W takim procesie część mas zrewoltowanych zaczyna żywić wątpliwości, czy rewolucja, metody

jej prowadzenia, jej stosowane środki działania prowadzą do oczekiwanych celów. Tak było w wielu rewolucjach XIX wieku i na tej podstawie istniejące nadal władze państwowe mogły doprowadzić do załamania się rewolucji.

9 CZĘSTO się zdarzało także w dziejach, że radykalizacji mas i przywódców nie towarzyszyła polaryzacja w masach, że zatem rewolucja, tzn. masy i grupy przywódców czuły się dosyć silne, aby wobec silnego niezadowolenia mas, szukać rozwiązań radykalnych. Dzieje się tak wtedy, gdy w masach narasta determinacja rewolucyjna i kiedy grupy przywódcze tracą zdolność jasnego rozeznania składu i możliwości sił pozostających w grze wokół rewolucji, albo gdy żywią przekonanie, że pociągając za sobą masy obalą władzę dotychczasową i powołają nową.

10 BYWAJA także rewolucje przeprowadzane metodami ruchów reformatorskich, tzn. prowadzące do reform politycznych, które bez użycia siły dają grupom przywódczym rewolucji duży zakres wpływu na bieg spraw publicznych, lub też pełnię władzy politycznej. Stosowana taktyka polega najczęściej na narzuceniu pewnych reguł gry, doprowadzeniu do ich uznania, do wiążących deklaracji, że władza te reguły gry uznaje. Potem przy zastosowaniu tych reguł spycha się władzę do defensywy, narzuca jej decyzje czy to porozumieniami czy siłą, aż do stworzenia sytuacji, w której władza nie może już funkcjonować. Wtedy przejście władzy staje się formalnością, jeżeli takie przejście władzy nie wywołuje ingerencji sił międzynarodowych. Oczywiście, że rewolucje dysponujące siłami wielkich narodów, jak np. rewolucja francuska z końca XVIII wieku, mogą także pokonać obcą interwencję.

11 RUCHY rewolucyjne, rozwijające się spontanicznie lub też planowane, niekonsekwentnie, często tworzą sobie same pułapki, w które wpadają w późniejszych okresach. Tak więc wysuwane na początku rewolucji hasła reformatorskie, lub angażowanie się w pewne porozumienia, wysuwanie pewnych haseł, może okazać się paraliżujące rewolucję w późniejszych fazach rozwoju. Taką pułapką bywa często tzw. „naiwny demokratyzm”, polegający na tworzeniu norm demokratycznych, które w skutkach uniemożliwiają stworzenie konsekwentnie działającej siły spójnej i centralnie kierowanej.

12 INNA pułapką dla ruchów rewolucyjnych bywa zbyt nie poleganie na emocjonalnych nastrojach mas, rozbudzaniu emocji, tworzeniu symboliki sentymentalnej. Utrzymywanie napięcia uczuć jest konieczne w okresie rozbudzania ruchu rewolucyjnego. Lecz na dłuższą metę to napięcie uczuciowe „spala” zbyt dużo energii i wywołuje reakcję w postaci apatii, a ponadto emo-

cje łatwo zmieniają zbiorowości polityczne w tłumy w socjologicznym znaczeniu tego słowa, tzn. w zbiorowości niezdolne do logicznego rozumowania, do przyjmowania argumentacji rzeczowej, do zachowań zorganizowanych wyzbytych elementów emocji. W takich sytuacjach łatwo jest organizować strajki, demonstracje i znajdować posłuch dla dramatycznych apeli, przemówień, haseł, itp. Jednakże utrzymywanie się tych nastrojów powoduje, że zwracają się one przeciw samej rewolucji, gdy zaczyna ona tworzyć zorganizowane sposoby wychodzenia z kryzysu gospodarczego, gdy musi zacząć rozmawiać z masami językiem faktów, konieczności rzeczowych, a nie językiem emocjonalnych haseł. Przywódcy dokonujący takiego zwrotu są zazwyczaj oskarżani o zdradę rewolucji.

13 DALSZA pułapką, którą ruchy rewolucyjne sobie zastawiają, jest traktowanie haseł ideologicznych jako wzorów dla rzeczywistości i obiecywanie, że rzeczywistość zostanie ukształtowana zgodnie z tymi ideami. Idee są tylko jednym i to nie najważniejszym czynnikiem kształtującym rzeczywistość. Są one zawsze realizowane w określonym stanie rzeczowym, są narażone na przeciwdziałanie, ich realizacja wymaga idealnych cech działań ludzkich, które także nie występują, gdyż ludzie są tylko ludźmi, a nie aniołami, a zatem rzeczywistość jest wypadkową tych wszystkich sił i czynników, a nie czystą realizacją idei. Ale zwolennicy rewolucji, którzy uwierzyli w jej idee, są rozczarowani.

14 REWOLUCJA stawia szczególnie wysokie wymagania administracji państwa i wszystkim tym sformalizowanym organizacjom, przeciwko którym zwraca się niezadowolone. Wiele rządów i ustrojów zostało zgnębionych w rewolucjach przez nieudolne i nieelastyczne aparaty państwowe. Wyjście z kryzysu jest szczególnie silnie uzależnione od zdolności działania uspołecznionej gospodarki i administracji państwa w zakresach dysponowania dobrami i usługami. Rewolucje zwykle są także wywołane przez administracje nieudolne, nie załatwiający spraw obywateli i ściągające na siebie powszechną niechęć lub wręcz nienawiść. Można by powiedzieć, że wybuch rewolucji w danym kraju jest niezawodnym wskaźnikiem degeneracji administracji w tym kraju. Stąd także wynikają trudności w opanowaniu sytuacji rewolucyjnych — administracja nie jest przygotowana na radzenie sobie z taką sytuacją.

15 PRZEBIEG rewolucji wykazuje, że jest niezmiernie trudno zmieniać administrację w czasie rewolucji, gdyż każda nowa forma administracji zostaje obciążona odpowiedzialnością za narastające szybko pogarszanie się stopy życiowej i postępujący rozkład gospodarki. Zresztą administracja, która w okresie przedrewolucyjnym działała źle i wywoływała niezadowolone, w czasie

rewolucji albo kontynuuje swoje sposoby działania, albo wprowadza doraźne zmiany starając się brać pod uwagę żądania mas, albo szuka ucieczki od rzeczywistości w bierności. Niższe szczeble administracji sądzą, że rewolucja jest skierowana tylko przeciwko władzom naczelnym, a nie przeciwko nim i dlatego zachowują się biernie, sądząc, że mogą przeczekać rewolucję. Taką tragiczną pomyłką popełniły prawie wszystkie administracje zaczynając od rewolucji XVIII wieku.

16 RÓWNEŻ częściowe zmiany w składzie osobowym władz naczelnych nie przynoszą zazwyczaj oczekiwanych wyników. Masy po prostu nie odróżniają subtelnych różnic w postawach i poglądach poszczególnych ministrów i każdy nowo mianowany zostaje przez nie obciążony odpowiedzialnością za przeszłość. Ponadto stan gospodarki i społeczeństwa dyktuje tym nowym przedstawicielom władzy środki konieczne i metody drastyczne mobilizujące przeciwko nim opinię publiczną, gdyż masy oczekują natychmiastowej poprawy sytuacji niemożliwej do osiągnięcia.

17 SĄDZI się powszechnie, że rewolucja jest grą sił i że rozwiązanie przynosi starcie sił w fizycznym tego słowa znaczeniu. Nie jest to ściśle. Rewolucje są także starciem idei, woli, inteligencji i wyobraźni. Stosowanie siły w sensie fizycznym z obu stron prowadzi zazwyczaj do zablokowania sytuacji i do zablokowania umysłów uniemożliwiającego porozumienia i kompromisy, nawet gdy są one obiektywnie możliwe. Tragizm rewolucji polega na tym, że wytwarza ona stan emocjonalny i często prowadzi do wytworzenia swolstej psychologii mas, która może być przerwana tylko jakimś silnym wstrząsem, jakim zazwyczaj bywa starcie zbrojne. Dalej tragizm ten polega także na wytwarzaniu negatywnych sprzężeń zwrotnych między stanem gospodarki a nastrojami mas, które wzmacniają się wzajemnie, ujemny stan gospodarki wywołuje silne uczucia, które z kolei wywołują zachowania pogłębiające kryzys gospodarki.

18 PRZELAMANIE tego stanu rzeczy wymaga wyobraźni pracującej rzeczowo i chłodno, o co w rewolucjach bardzo trudno, ze strony i władzy, przeciwko której rewolucja jest skierowana, jak i grup przywódczych rewolucji. W pewnych okresach rozwoju rewolucji interesy obu tych grup stają się bardzo bliskie, gdyż obie są prawie jednakowo zagrożone przez dalszy nie kontrolowany rozwój zdarzeń. Opanowanie rewolucji jest trudne, gdyż masy są gotowe na ofiary dramatyczne i tragiczne, ale nie na długotrwały żmudny wysiłek. Bardzo mało jest przykładów rewolucji zakończonych zgodną współpracą zreorganizowanej władzy i zreorganizowanych grup rewolucyjnych. Jeżeli dokonuje się polaryzacja grup przywódczych rewolucji i polaryzacja mas rewolucyjnych i jeżeli większość zdobywają masy umiarkowane i przywódcy umiarkowani, to jest szansa spotkania niejako w połowie drogi ze zmienionymi grupami władzy dla rzeczowego rozwiązania problemów, które wywołały rewolucję. Może się to dokonać pod osłoną siły państwa, chociażby potencjalnej oraz autorytetu grup przywódczych rewolucji, które potrafią przekonać zradzalizowane masy i radykalnych przywódców, że koszt kompromisu, zabezpieczającego osiągnięcia rewolucji i utrwalającego korzyści mas, jest bardziej opłacalny niż konfrontacja sił.

(15.VIII.1981)

JAN SZCZEPAŃSKI